

СТАНОВИЩЕ

От проф.д.н. Анелия Янева,

Югозападен университет „Неофит Рилски“, Институт за изследване на изкуствата при
БАН

относно дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„Доктор“

В професионално направление 8.3. – Музикално и танцово изкуство,
докторска програма „Хореография“
на докторант Мартин Стоянов Петков

тема на дисертацията **„Завило се сватбено хоро“. Специфични танцови практики и
обреди от Сливенско“**

научен ръководител проф. д-р Антон Андонов

Докторантът Мартин Стоянов Петков е зачислен в Катедра „Хореография“ на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ на 30.11.2016 до 21.10.2024 и отчислен е с право на защита на 12.12.2019.

Мартин Петков е „Бакалавър“ (2013) и „Магистър“ (2014) по специалност „Българска народна хореография“, както и „Магистър“ (2014) по „Артмениджмънт“ в АМТИИ, Пловдив. Освен като изпълнител в „Щатния танцов състав“ към АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“, Пловдив и в танцова формация „Етноритъм“, през периода 2010-2015 Мартин Петков е и ръководител в самодейни, любителски и детски състави като: Ансамбъл „Седенчица“, Пловдив и „Етно денс“, с. Звъничево. От 2017 е изпълнител в ФА „Тракия“, Пловдив и ръководител на клуб по Български танци „Гайтани“ (2020).

Връзката на докторанта с родното му място - Сливен е и по повод работата му като организатор на концертната дейност в АНПТ Сливен (2016), а впоследствие и като хореограф в ОФА „Загоре“, и в АНПТ „Зорница“, Стара Загора.

Дисертацията на Мартин Петков - **„Завило се сватбено хоро“. Специфични танцови практики и обреди от Сливенско“** - е в обем от 165 стр. Състои се от увод, пет глави и изводи, към които се добавя библиография (с.185-189), включваща 96 източници на български език. Прилагат се Списък на 23-ма респонденти и Приложение с фотографии на традиционни костюми и атрибути.

Първите две глави са въвеждащи – обзор на литературата по темата (1 глава) и Обществени правила и поверия свързани със сватбата (2 глава). Останалите три глави са посветени на предсватбени (3), същински сватбени (4) и следсватбени обичаи (5).

Изследването се базира на информация, получена в селата Глушник, Тополчане, Калояново, Горно Александрово, Жельо Войвода, Камен, Ичера, Божевци, Стара река, Бяла, Чокоба, Крушаре, Ковачите, Мечкарево, Самуилово, Николаево, Злати Войвода, Гавраилово, Селиминово; градовете – Кермен и Сливен и сведенията, съхранявани в „РИМ Сливен“. Така се анализира обичая „Сватба“ от Сливенския регион, с фокус върху обредните практики, хора и игри, изпълнени по време на самия обичай и начина, по който те са битували в миналото.

Дисертацията на Мартин Петков продължава делото на научния му ръководител проф. д-р Антон Андонов с неговото изследване „*Сватбени игри и хора от Ямболско*“ издадена през 2014. Но дисертацията на Мартин Петков се опира и на предходните изследвания на множество български учени и хореографи, на които докторантът е посветил (в първа глава) достатъчно подробен анализ на техния труд и дейност, включително и изследването на **Анна Илиева** - „*Исторически пластове в танцовия фолклор на Сливенски окръг*“.

Докторантът определя по географски признак две групи в Сливенския регион, които по различен начин подхождат към сватбата – в селата от Балкана изборът на младите е зачитан от техните родители; докато в селата от полето, думата на „старите“ е закон.

Интересно в предсватбените обичаи (глава 3), характерни за Сливенския край е, че на „*Официалния годещ*“ момчето се взима и се води в дома на момчето, където до сватбата спи при неговите неженени сестри или при родителите му, които трябва да съблюдават младите да не пристъпват установените по онова време обществени правила. Въведен е още един дял от предсватбените обичаи – т.н. „*одумване*“, когато се обсъждат произтичащите материални облаги за двете семейства в дългосрочен план – „*зестрата*“, т. нар. „*баба хакъ*“. *Одумването* може да се направи както по време на „*големия годещ*“, така и в избран ден след това, но задължително - преди сватбата.

Сватбените обичаи (глава 4) са доста сходни с традиционните и от други райони на България – изработване на байрака; замесване и изпичане на сватбените хлябове (на *Кравая*); бръснене на годеника; заплитане на невестата

Съществуват и различия. Поради това, че момата (годеницата) вече живее в момковия дом, то за моминия „*чеиз*“, годеникът изпраща специални доверени лица, които на „*вражеска територия*“ трябва да изпълнят тази важна задача. Там те биват подложени на най-различни изпитания от момините роднини, като *откупуването на чеиза*. Вторият от споменатите два обредни момента, е свързан с изнасянето на *Кравая* сред селския мегдан – при това в събота, преди „*същинската сватба*“. А около *кравая* се играят ритуални танци.

Друг важен момент е вечерта в събота, преди *същинската сватба*, роднините от страна на момата идват в дома на момчето, за да продадат момината „*сватбена риза*“. „Този обреден момент по Сливенско се нарича „*Засевки*“ и няма нищо общо със „*сватбените хлябове*“. В присъствието на „*кръстниците*“, които, въпреки че не им е вменена такава роля, в случая могат да се определят като „*медиатори*“, се прави нейното ритуално откупуване на тази изключително важна за обичая вещь.“ Бъдещите младоженци не участват в наддаването - представител на годеника е неговият баща, а на *годеницата* – някоя от близките до семейството жена. Процедурата завършва с откупуването на ризата на бъдещата невеста.

Отново, поради това че годеницата вече живее в момковия дом, по време на *същинската сватба* на младоженката се налага първо ритуалното да я извеждат от момковия дом, а след венчавката, отново да я посрещнат официалното от свекъра и свекървата. Посрещането на младоженците (след църковната венчавка) е изключително тържествено. Но идеята за църковна венчавка създава впечатление, че обичаят е от по-ново време. *Същинската сватба* завършва с „*благата ракия*“, която се носи на момините

родители, след като вече е минала първата брачна нощ и булката се е оказала „лестна“ – тоест девствена.

Следсватбените обичаи (глава 5) са метенето на двора и носенето на вода, както и т. нар. „повранки“, когато невестата за пръв път след сватбата отива в дома на родителите си; и когато след говеенето иска прошка от кръстниците си.

Ритуалните действия, свързани със сватбата, използваните реквизити, наричанията, песните, музиката и танците в Сливенския край имат важни функции. След тях е хорото около *боклука*, което *зълвите* играят по изгрев слънце в събота около сватбения *байрак*. След това *деверът* откупува сватбения *байрак* и отново повежда хоро, вече със сватбеното знаме в ръка. Друг пример за този тип обреден танц е изпълнението на хора́ около „*чеиза*“ по време на гощавката в моминия дом. По време на „*забулването*“, свекърът и свекървата играят *старчешка ръченица*, с която обикалят булката, а присъстващите ги пръскат с брашно *за бекет*. След разбулването на булката, на земята се слага бакърче, пълно с вино и дребни монети, около което деверът с байрака в ръка повежда хоро и за него се налавят невестата, младоженецът и др. А след първата брачна нощ, сватбарите горят старите дрехи на момковите родители, като накрая на този прочистващ ритуал, свекърът повежда хоро около огъня.

Коментират се и хора́та по време на сватбените действия – *ръченица*, *буенек*, *мъжко хоро* и др. Важна част от сватбата са и театралните игри, които се изпълняват по време на първата брачна нощ като „*циганки – продавачки*“, „*Мечкадарин с мечка*“, и най – вече „*обредната борба*“ между „*свекъра*“ и „*свекървата*“.

По темата на дисертацията има публикувани три статии:

1. Петков, Мартин, Характерни обреди, игри и хора в сватбения неделен ден от Сливенския край, e-Journal VFU – Варна: Варненски свободен университет, Раздел „Изкуства и Дизайн“, бр.13/2020, ISSN 1313-7514
2. Петков, Мартин, Обредни практики в сватбения обичай „Кравай“ от Сливенско, Наука, образование и иновации в областта на изкуството, второ издание, 2019, Пловдив, стр. 340 – 347
3. Петков, Мартин, „Благата ракия“ – още един начин да се съобщи, че булката е „честна“, Пролетта в празничния обреден календар: традиция и модерност, 2019, София, стр. 203 – 209

Авторефератът по смисъл и съдържание отговаря на написаното в дисертацията.

Считам, че дисертацията на Мартин Петков е стойностна за запазването на знания за етнически групи, които в съвременното ни общество биха могли да се размият. И убедено предлагам на високоуважаемото Научно жури да присъди на Мартин Стоянов Петков образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 8.3. – Музикално и танцово изкуство.

21.10.2024

проф.д.н. Анелия Янева,
Югозападен университет „Неофит Рилски“,